

IŠVADA

2019 m. birželio 26 d.

Vilnius

Dėl Seimo Peticijų komisijos sprendimo

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija (toliau – Komisija) 2019 m. birželio 26 d. posėdyje iš esmės išnagrinėjo Rimučio Danučio Kazlausko peticiją „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5 knygos IV skyriaus „Paveldėjimas pagal testamentą“ papildymo dėl testamentinio individualaus ištyrimo“ ir priėmė sprendimą atmesti joje pateiktą pasiūlymą Lietuvos Respublikos civilinio kodekso V knygos IV skyrių „Paveldėjimas pagal testamentą“ papildyti nuostata dėl testamentinio individualaus ištyrimo.

Komisija šį sprendimą priėmė, atsižvelgusi į Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateiktą nuomonę, Komisijos posėdyje pateiktą informaciją ir paaiškinimus, taip pat manydama, kad šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas, yra pakankamas, t. y. kilus abejonių, jog testamentas gali būti suklustotas, asmenims yra sudarytos galimybės pasinaudoti teisminės gynybos priemonėmis ir apginti galimai pažeistas teises Lietuvos teismuose. Be to, pareiškėjui aktualus ne Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse esamas teisinis reguliavimas, o nuostatos, kurios taikomas kreipiantis į teismą ar prokuratūrą dėl testamentinio suklustojimo ir (ar) nagrinėjant kilusius teisinius ginčus dėl testamentinio tikrumo.

Peticijoje nurodoma, kad pareiškėjas pageidauja savo iniciatyva kreiptis į užsienio valstybės ekspertus, tačiau nedisponuoja tyrimo medžiaga – testamentinio originalu, kuris saugomas notaro biure. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 14 straipsnyje įtvirtinta, jog notariai privalo užtikrinti notarinių veiksmų slaptumą. Pažymos apie notarinius veiksmus ir dokumentai išduodami tik juridiniams ir fiziniais asmenims, kurių pavedimu arba kuriems buvo atliekami notariniai veiksmai, ar jų įgaliotiniams. Teisėjo, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno reikalavimu pažymos apie notarinius veiksmus ir dokumentai išduodami dėl jų žinioje esančių baudžiamųjų ir civilinių bylų, taip pat kitais Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytais atvejais. Taigi šiuo atveju, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas nepriskirtinas fiziniam asmeniui, kurio pavedimu arba kuriam buvo atliekami notariniai veiksmai, ar jo įgaliotiniam, testamentinio originalas gali būti gaunamas tik teisėjo, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno reikalavimu dėl jų žinioje esančių baudžiamųjų ir civilinių bylų. Atitinkamai, *siekiant užtikrinti testamentinio kaip įrodymo apsaugą, tik šios institucijos, gali spręsti dėl ekspertizės skyrimo konkrečioje byloje ir dokumento originalo ekspertui pateikimo. Bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis, tiriant įrodymus, tvarką nustato proceso įstatymai ir tarptautinės sutartys. Tik teismai ir prokuratūra yra tie subjektai,*

kurie, bendradarbiaudami su užsienio valstybės atitinkamomis institucijomis, turi teisę kreiptis į užsienio valstybes dėl tarnybinės pagalbos – įrodymų ištyrimo.

Pareiškėjas peticijoje iš esmės kelia klausimus, susijusius su situacija, kai dėl oficialiojo testamentų tikrumo kyla ginčas, t. y. kai sprendžiama, ar testamentas nėra suklaidotas. Teisinis reguliavimas numato, kad ieškinį dėl testamentų ar jo atskirų dalių pripažinimo negaliojančiomis gali pareikšti tik kiti įpėdiniai pagal įstatymą arba pagal testamentą, kurie paveldėtų, jeigu testamentas ar jo atskiros dalys būtų pripažintos negaliojančiomis. Asmenys, pretenduojantys į palikimą, gali ginčyti palikimo priėmimo teisėtumą bei išduotą paveldėjimo teisės liudijimą, pareikšdami ieškinį palikimą priėmusiam asmeniui per vienerius metus nuo palikimo atsiradimo dienos arba nuo tos dienos, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie tai, kad palikimą priėmė kitas asmuo. Taigi, pareiškėjui aktualus ne Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse esamas teisinis reguliavimas, o nuostatos, kurios taikomos kreipiantis į teismą ar prokuratūrą dėl testamentų suklaidojimo ir (ar) nagrinėjant kilusius teisinius ginčus dėl testamentų tikrumo.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 212 straipsnio 1 dalies nuostatomis, išsiaiškinti nagrinėjant bylą kylančius klausimus, reikalaujančius specialių mokslo, medicinos, meno, technikos ar amato žinių, teismas gali skirti ekspertizę ir, atsižvelgdamas į dalyvaujančių byloje asmenų nuomonę, paskirti ekspertą arba pavesti atlikti ekspertizę kompetentingai ekspertizės įstaigai. Prireikus gali būti skiriami keli ekspertai ar ekspertų komisija. Ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamą kvalifikaciją išvadai duoti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 208 straipsnyje nustatyta, kad ekspertizė skiriama tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nusprendžia, jog nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos mokslo, technikos, meno ar kitos specialios žinios. Teismo ekspertizės atlieka teismo ekspertai, nurodyti Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatyme.

Vadovaujantis Teismo ekspertizės įstatymo nuostatomis, ekspertiniu tyrimu pripažįstamas pagal teismo, ar teisėjo nutartį, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno užduotį arba *fizinio ar juridinio asmens, kitos organizacijos ar jų padalinių* prašymą atliekamas tyrimas, kuriam reikia specialių žinių ir kurio eiga, analitiniai rezultatai ir su jais tiesiogiai susietas aiškinimas fiksuojami ekspertizės akte ar specialisto išvadoje. Ekspertinius tyrimus atlieka teismo ekspertai, įrašyti į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą. Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą galima rasti Teisingumo ministerijos interneto svetainėje adresu: <http://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/teismo-ekspertai>.

Jeigu teismo ekspertų sąrašė nėra reikiamos specialybės teismo ekspertų, ekspertu gali būti skiriamas į šį sąrašą neįrašytas asmuo ar asmuo, turintis teisę būti ekspertu valstybėje, su kuria Lietuvos Respublika yra sudariusi teisinės pagalbos sutartį.

Taigi, iš esmės procesiniuose įstatymuose proceso šalims nėra ribojama galimybė kreiptis į kompetentingas teismo ekspertizės įstaigas, privačius teismo ekspertus ar kitus specialių žinių turinčius asmenis, įskaitant ir užsienio ekspertus, su prašymu dėl ekspertinio tyrimo atlikimo. Teismo ekspertizės įstaigos atlieka ekspertinius tyrimus ne tik teismų ir teisėsaugos institucijų pavedimu, bet ir pagal fizinių asmenų prašymus. Šiais atvejais fiziniai asmenys už atliktus ekspertinius tyrimus apmoka teismo ekspertizės įstaigai pagal įkainius, kurių apskaičiavimo tvarką nustato teismo ekspertizės įstaigos savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija (Teismo ekspertizės įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 5 punktas).

Sutartiniais pagrindais proceso šalis gali kviesti privatų teismo ekspertą konsultantu. Šiuo pagrindu atliktų tyrimų rezultatai, užfiksuoti rašytiniame dokumente, neturi teismo ekspertizės akto statuso (Teismo ekspertizės įstatymo 18 straipsnio 2 dalis).

Atkreiptinas dėmesys, kad teismo ekspertas neturi teisės savarankiškai rinkti ar imti medžiagą, reikalingą ekspertiniam tyrimui, tyrimo medžiagą teismo ekspertui pateikia užsakovas. Pagal fizinio asmens prašymą atliktų ekspertinių tyrimų išvados, proceso šalių pateiktos teismui, vertinami ne kaip teismo ekspertizės aktas, o kaip rašytiniai įrodymai. Tiek civiliniame, tiek baudžiamajame procese nei teismo ekspertizės išvada, nei kiti rašytiniai įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios.

Akcentuotina, kad įrodymus, teismas vertina pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyvių aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymu. Tokios pozicijos laikosi ir kasacinis teismas, ne kartą konstatavęs, kad ekspertizės skyrimas turi būti pagrįstas ne spėjimu, bet teismo įsitikinimu, kad jos atlikimas yra tikslingas, atsižvelgiant į pagrindinį proceso tikslą – teisingai ir tinkamai išnagrinėti bylą, laikantis proceso koncentracijos ir ekonomiškumo, kooperacijos ir kitų proceso principų pusiausvyros (Civilinio proceso kodekso 2 straipsnis, 7 straipsnio 1 dalis, 8, 17, 21 ir kt. straipsniai). Tais atvejais, kai byloje keliamas ekspertizės skyrimo klausimas, teismas jį sprendžia ne tik vadovaudamasis Civilinio proceso kodekso 212 straipsnyje nustatytais taisyklėmis, bet ir bendraisiais teisės principais, atsižvelgdamas į šalių reikalavimus ir atsikirtimus, juos pagrindžiančių įrodymų pobūdį, taip pat įvertina galimą įtaką teisingam bylos išsprendimui.

Papildomai pažymėtina kad prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų sprendimai neišduoti pareiškėjui testamentu originalų gali būti skundžiami teismui. Taip pat ir priimti teismo sprendimai patikrinti aukštesnėse teismų instancijose. Kaip ne kartą konstatavo Lietuvos Respublikos

Konstitucinis Teismas pasisakydamas dėl teismų instancinės sistemos, šios sistemos paskirtis – šalinti galimas žemesnių instancijų teismų klaidas, neleisti, kad būtų įvykdytas neteisingumas, ir šitaip apsaugoti asmens, visuomenės teises ir teisėtus interesus (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 28 d., 2012 m. gruodžio 6 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimai), taip pat kad bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos paskirtis – sudaryti prielaidas aukštesnės instancijos teismuose ištaisyti bet kurias fakto (t. y. teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo) ar bet kurias teisės (t. y. teisės taikymo) klaidas, kurias dėl kokių nors priežasčių gali padaryti žemesnės instancijos teismas, ir neleisti kokioje nors bendrosios kompetencijos teismų nagrinėtoje civilinėje, baudžiamojoje ar kitos kategorijos byloje įvykdyti neteisingumo (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas). Teisingumas vykdomas visada paliekant galimybę ištaisyti galimą klaidą (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimai).

Komisija taip pat nusprendė pareiškėjos peticiją persiųsti Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai išnagrinėti peticijoje pateiktus faktus dėl galimo testamento suklautojimo.

Peticijų komisija, vadovaudamasi Peticijų įstatymo 12 straipsnio 3 dalies ir Seimo Peticijų komisijos nuostatų 28 punktu, siūlo Seimo seniūnų sueigai įtraukti į Lietuvos Respublikos Seimo pavasario sesijos darbotvarkę protokolinio nutarimo dėl Peticijų komisijos sprendimo dėl Rimučio Danučio Kazlausko peticijos projektą.

PRIDEDAMA:

1. Rimučio Danučio Kazlausko peticijos kopija, 7 lapai.
2. Teisingumo ministerijos 2019 m. birželio 17 d. raštas Nr. (1.21E) 7R-3737, 3 lapai.
3. Išrašas iš Peticijų komisijos 2019 m. birželio 26 d. posėdžio protokolo Nr. 250-P-09, 1 lapas.
4. Lietuvos Respublikos Seimo protokolinio nutarimo projektas, 1 lapas.

Komisijos pirmininkas

Petras Čimbaras

Janina Šniaukštienė, tel. (8 5) 239 6819, el. p. janina.sniaukstiene@lrs.lt